

**Onderwerp**

Evaluatie naar de vissterfte in de Oostvaardersplassen in 2019

Kern mededeling:

U te informeren over de evaluatie die is gehouden naar aanleiding van de vissterfte in de Oostvaardersplassen in de zomer van 2019.

Mededeling:

In de zomer van 2019 heeft tijdens het uitvoeren van de maatregelen ten behoeve van de moerasreset een omvangrijke vissterfte plaatsgevonden in de Oostvaardersplassen. Gedeputeerde Rijsberman heeft in de commissie RND toegezegd om een evaluatie te laten uitvoeren om daaruit conclusies te trekken om vissterfte in de toekomst te voorkomen.

In bijgevoegde rapportage vind u de uitkomsten van het onderzoek. Daarbij is een groep experts gevraagd te evalueren op de gebeurtenissen en de gekozen aanpak. Aangegeven wordt dat:

- De oorspronkelijke aanpak nog steeds als passend voor het vraagstuk gezien kan worden;
- Risico's op vissterfte niet volledig weggenomen kunnen worden in een grootschalig moeras met een kleibodem en ondiep water maar wel verkleind kunnen worden;
- De extreem droge en warme zomers van 2018 en 2019 er nadrukkelijk toe hebben bijgedragen dat vissterfte met een dergelijke omvang in 2019 heeft plaatsgevonden;
- Door de moerasreset en de uitvoering van Oostvaardersoever het risico op vissterfte met een omvang van de zomer in 2019 aanzienlijk afnemen omdat Oostvaardersoever hoofdzakelijk migratie van water, vis en voedingsstoffen tussen de leefgebieden in het Markermeer en Oostvaardersplassen beoogd.

Bijlagen

Naam bijlage:	eDocs nummer:	Openbaar in de zin van de Woo (ja/nee aangeven)
Memo evaluatie experts vissterfte 2019	2886621	Ja

Registratienummer

3066159

Datum

1 februari 2023

Afdeling/Bureau

GE

Openbaarheid**Openbaar****Portefeuillehouder****Rijsberman, M.A.**

Ter kennisname aan PS en
burgerleden

Rapportage evaluatie vissterfte **Oostvaardersplassen zomer 2019**

Provincie Flevoland – november 2022

In samenwerking met:
Staatsbosbeheer
Sportvisserij Nederland
Onderzoeks- en adviesbureau ATKB

Inleiding

In het Natura 2000-beheerplan van 2016 voor de Oostvaardersplassen dat door Provinciale Staten is vastgesteld, is de moerasreset een belangrijke maatregel om de waarde van het moeras voor de instandhoudingssoorten te verhogen. De moerasreset in de Oostvaardersplassen moet zorgen voor een groter, vitaler rietmoeras (naar verwachting 500 hectare). Met een aangepast peilbeheer zal deze langjarig (15-20 jaar) behouden blijven. Het moeras is een van de belangrijkste gebieden in Europa als broed- en foerageergebied voor een groot aantal moerasvogels. De moerasreset heeft een looptijd tot en met 2025 en wordt in opdracht van de provincie Flevoland uitgevoerd door Staatsbosbeheer.

Provinciale Staten hebben aangedrongen op een versnelling van uitvoering van de maatregelen uit dit beheerplan, waaronder de moerasreset. De Provincie Flevoland werkt dan ook vanuit haar beleidsverantwoordelijkheid samen met Staatsbosbeheer en de partners Rijkswaterstaat en waterschap Zuiderzeeland aan het herstel van de waarde van het moeras voor de instandhoudingssoorten.

Werkzaamheden

Vanaf 2019 zijn er diverse werkzaamheden uitgevoerd om de moerasreset mogelijk te maken. De stuw in het westelijk moerasdeel is aangelegd. In de diepere delen van de grote plas is een geul gegraven voor een betere (water)verbinding met de nieuwe stuw. Daarnaast is de kade die het moeras van het omringende grasland scheidt versterkt. Belangrijk onderdeel van de werkzaamheden voor de moerasreset is het herstellen van de scheiding (de drempel) tussen het oostelijk en westelijk deel van het moeras. Dit werk is in oktober 2020 afgerond. Medio 2021 is een dam met afsluitbare duikers in de drempel aangelegd om in de toekomst de mogelijkheid van een waterverbinding tussen het oostelijke en westelijke deel in stand te houden. Het waterpeil heeft in oktober 2021 het laagste peil bereikt in het westelijk deel van het moeras van de Oostvaardersplassen (ca. 70 cm lager ten opzichte van 2020). Dit komt onder andere doordat de nieuw gerealiseerde stuw vanaf november 2020 in bedrijf is.

De nadruk ligt sindsdien op het voldoende afvoeren van de neerslag, om het waterpeil niet op te laten lopen en de moerasvegetatie de kans te geven om zich uit te breiden met 500 hectare. Wanneer dit doel bereikt is wordt het waterpeil geleidelijk weer opgezet en wordt er een dynamisch waterpeil gehanteerd. Hierbij worden natte perioden en seizoenen met een bijbehorend hoger waterpeil afgewisseld met drogere perioden met een lager waterpeil.

Vissterfte en eerdere informatieverstrekking

Nog voor de grootschalige werkzaamheden ten behoeve van de werking van de moerasreset waren gestart, is er in de droge zomer van 2019 vissterfte opgetreden in de Oostvaardersplassen. Gedeputeerde Rijsberman heeft daarop aan Provinciale Staten toegezegd om over deze vissterfte met betrokken instanties en organisaties te reflecteren en een evaluatie aan de Staten toe te sturen. Naar aanleiding van schriftelijke vragen van de Statenfractie van de Partij voor de Dieren over dode vissen in de Oostvaardersplassen, ingediend op 21 september 2021, en de antwoorden daarop van het college van Gedeputeerde Staten zoals vastgesteld op 12 oktober 2021 (2853169), bent u reeds geïnformeerd over de toegenomen risico's voor vissterfte als gevolg van de werkzaamheden voor (de werking van) de moerasreset.

Evaluatie

Een evaluatie heeft plaatsgevonden met deskundigen van Staatsbosbeheer, beroepsvisserij, Sportvisserij Nederland, een ecologisch adviesbureau en provincie Flevoland. De uitkomsten uit deze evaluatie betreft drie onderdelen die hieronder kort beschreven zijn en beoordeeld. Het betreft achtereenvolgend:

1. De oorspronkelijke aanpak en analyse van de uitvoering,
2. vissterfte en noodacties en
3. een blik op de toekomst met twee besproken scenario's.

1. De aanpak en uitvoering

Er zijn verschillende onderzoeken uitgevoerd voor de start en na de eerste vissterfte in 2018. Het gaat om inschatting omvang visbestand grote plas (feb 2018 en dec 2018), zenderonderzoek, inschatting omvang vissterfte (drone en vliegtuig) en bijhouden van logboeken tijdens het vissen. Met de noodzakelijke waterstandsverlaging is vooral in het westelijke moerasdeel het leefgebied van vis verkleind. In dit deel is vanaf najaar van 2019, voorafgaand aan het actief verlagen van het peil, de aanwezige vis (met name karper, brasem) zoveel mogelijk levend afgevangen en elders uitgezet. Het gaat in de periode 2019-2021 om 115.000 kg karper. Een deel is overgezet naar het Markermeer, de overige vis is naar de markt gegaan.

In de Grote Plas is een vangstput gebaggerd omdat hiermee kwetsbare delen van het moeras (ondiepe delen, oevers) tijdens het vissen vermeden kunnen worden. Daarnaast heeft de vangstput ervoor gezorgd dat het vangstproces eenvoudiger wordt omdat grote aantallen vissen zich in de put verzamelden. Tevens is er in het moeras een afvoergeul gebaggerd die, samen met een nieuwe vispassage bij de aflaatstuw, aan vis de mogelijkheid heeft geboden om het gebied te verlaten. Ook is een tijdelijke overslaglocatie ingericht waar de gevangen vis kon worden overgeladen voor transport.

Evaluatie

- In oktober 2018 is er een keuze gemaakt voor de verlaging van de balkenstuw (20 cm) waardoor het waterpeil is verlaagd. Deze keuze is genomen na beoordeling van verschillende aspecten zoals waterkwaliteit en -kwantiteit, snelheid in uitvoering, natuurwaarden, vissen en andere soorten. Daarbij was de verwachting dat deze aanpak spoedig uitgevoerd kon worden. Er is echter een half jaar tot een jaar vertraging opgelopen in de uitvoering vanwege vergunningen, procedures en de aanbesteding. Dit heeft nadelige gevolgen gehad voor de uitvoering van bovenstaande aanpak inclusief verlaging van de balkenstuw.
- Visvangst is bemoeilijkt door het lage waterpeil in combinatie met de ontoegankelijkheid van het gebied. Dat gold vooral voor de droge perioden.
- Er is veel meer vis in het gebied overgebleven dan uit monitoringsopname en inschatting van de vissterfte naar voren komt. Daarbij dient opgemerkt te worden dat er ook gevestigd is op locaties waar geen monitoring heeft plaatsgevonden.
- Na de vissterfte is veel kleine jonge vis gevangen en gesignaleerd. De vis die gevangen is, is sterk en vitaal.
- Op basis van de monitoringsrapporten en de analyse van de vissterfte is een inschatting gemaakt van de omvang van het visbestand na sterfte en op basis hiervan is de omvang van de vangstput verkleind. De vangstput is verkleind tot ¼ van de oorspronkelijke omvang. Daarnaast is de intensiteit en omvang van het afvissen verlaagd. De vangstput is na één seizoen dicht geslibd. Dit heeft het (door)vissen bemoeilijkt. In de Grote Plas kon alleen bij noordenwind gevestigd worden. In de omringende wateren is ook gevestigd.
- Maatregelen zijn niet altijd mogelijk in het Natura 2000 gebied vanwege de instandhoudingsdoelen (bijvoorbeeld het broeden of ruien van bepaalde soorten). Daarbij zijn de maatregelen niet geheel te voorspellen, zoals het dichtslibben van de geul/visvangput en het dichten van de drempel. Aanpassing gedurende de uitvoering is bijna altijd aan de orde.
- Er zijn geen nadere gegevens over de Karpers die in het Markermeer zijn overgezet. Deze vis wordt niet gevolgd via de bestaande monitoringsprogramma's. Beroepsvissers melden wel met enige regelmaat een karper met zender.
- De oorspronkelijke aanpak wordt achteraf nog steeds als passend voor het vraagstuk gezien.

	maart 2018		december 2018	
	verhoogd voor ka	Totaal		Totaal
	kg/ha	ton	kg/ha	ton
Brasem	117	121	32	16
Karper	123-184	127-191	2086	1043
Snoekbaars	16	17	23	12
TOTAAL	256-318	265-329	2140	1070

Tabel 1: inschatting omvang visbestand grote plas maart 2018 en dec 2018.

2. Vissterfte en noodacties

Juli 2019 was met een gemiddelde van 18,8 °C zeer warm. De hitte van 24 t/m 26 juli 2019 was extreem. Voor het eerst sinds minimaal 3 eeuwen werd het in Nederland 40 graden of warmer. Hierdoor is er veel vis doodgegaan. De waterstand is door het warme weer zeer snel gezakt door verdamping. Hierdoor en het te warme water is de vissterfte opgetreden.

Zodra bekend werd dat de omstandigheden door het warme weer en verdamping kritisch werden, heeft de provincie samen met andere partners de alternatieven verkend om verdere vissterfte te voorkomen: direct vissen of water inlaten. De eerste optie is door experts afgeraden vanwege massale vissterfte tijdens het vissen door de warmte en het slibrijke ondiepe water. De optie om water in te laten uit het Markermeer is uitgewerkt tot en met de vergunningverlening. Bij de uitwerking van deze optie bleek ook dat het water met onvoldoende snelheid kon worden ingelaten. De daadwerkelijke uitvoering is echter ingehaald door de vissterfte.

Op basis van vliegtuigtellingen en drone-onderzoek is een inschatting gemaakt van de vissterfte circa 61.500 karpers. Deze inschatting houdt in dat bijna het gehele bestand in de Grote Plas is gestorven. De nog aanwezige vis is daarop zo veel mogelijk gevangen en overgezet naar het Markermeer.

Evaluatie

- De snelheid waarmee er met twee pompen water ingelaten kan worden vanuit het Markermeer is een extreme zomerperiode als in 2019 beperkt, dat deze maatregel achteraf niet als zinvol kan worden gezien. Het inzetten van deze maatregel op de korte termijn kan niet effectief zijn.
- Er was in de zomer van 2019 sprake van droogte en hitte. Omdat de zomer van 2018 ook als zeer warm en uitzonderlijk droog de boeken is ingegaan was er sprake van een niet eerder voorgekomen situatie. Het is lastig om hier bij je risico-inschatting op een adequate manier mee om te gaan.

3. Toekomst

Gelet op het Natura 2000 beheerplan dient het moerasstelsel van de Oostvaardersplassen een gevarieerde visstand en een goede waterkwaliteit te hebben. De uitgangssituatie van een kleibodem met ondiep water is hierbij niet te veranderen. Daarmee zal er altijd risico's op vissterfte blijven bestaan. Maar de verwachting is dat het risico op omvangrijke vissterfte zoals zich in 2019 heeft voorgedaan, aanzienlijk lager is geworden na de moerasreset.

Ook de toekomstige uitvoering van het project Oostvaardersoever moet ertoe leiden dat het risico op omvangrijke vissterfte verder verkleind wordt. In dit project wordt onder andere migratie van vis tussen de leefgebieden in het Markermeer en Oostvaardersplassen beoogd. Oostvaardersplassen gaat functioneren als paaigebied voor volwassen vissen uit het meer en als opgroeigebied voor de vislarven en juveniele vis. De verwachting is dat Oostvaardersplassen zo een gebied wordt dat onderdeel is van een zo natuurlijk mogelijk functionerend merensysteem met wetlands.

In het project Oostvaardersoever en in afstemming met het tweede N2000 beheerplan Oostvaardersplassen wordt dit aspect verder uitgewerkt.

In de evaluatie zijn globaal de mogelijkheden besproken voor het bereiken van een gevarieerde visstand en het voorkomen van een door grote karper gedomineerde visstand in de toekomst. De volgende twee mogelijkheden zijn daaruit naar voren gekomen:

- Beheermaatregel afvangen vis is alleen effectief bij voldoende faciliteiten in de Oostvaardersplassen en Markermeer en bij voldoende intensiteit (30-50% wegvangen). Vanuit de visserij is er interesse en een markt voor de vis uit de Oostvaardersplassen.
- Bovenstaand doel is waarschijnlijk ook te bereiken zonder afvangen wanneer er regelmatige droogval plaatsvindt en de Grote Plas in de winter en/of het voorjaar weer met water volloopt en met een mogelijkheid voor de vis om weg te trekken.

Deze mogelijkheden worden meegenomen in het vervolgtraject.